

Adriana Frączek

Rola i status Polki w życiu rodzinnym i społecznym Szwecji

Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość 5, 185-207

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adriana Frączek*

Rola i status Polki w życiu rodzinnym i społecznym Szwecji

Wstęp

Terminem „Polonia” określa się skupiska ludności polskiego pochodzenia zamieszkujące poza granicami kraju, wyodrębniające się z szerszego tła życia społecznego jako względnie zintegrowane zbiorowości. W ich skład wchodziły osoby oraz całe rodziny, które zachowały bardziej lub mniej intensywne poczucie łączności duchowej i kulturalnej z Polską jako krajem macierzystym, niezależnie od miejsca swego urodzenia i przynależności państwowej¹.

Polonia jest zatem wspólnotą ludzi, których łączy poczucie przynależności do narodu; pojęciem tym określa się zbiorowość o określonym składzie etnicznym, która w procesie dziejowym urzeczywistnia się jako świadoma wspólnota o podłożu gospodarczym, politycznym, społecznym i kulturalnym².

Według szacunków współcześnie w Szwecji zamieszkuje około 40 tys. Polaków³. Zbiorowość ta w Szwecji wyróżnia się specyfiką na tle Polonii świata. Polacy są ludźmi starannie wykształconymi, plasującymi się wysoko w hierarchii zawodowej kraju osiedlenia. Pracują w centralnych instytucjach życia społeczno-politycznego i gospodarczego. Społeczność ta nie tworzy zwartych skupisk, tzw. kolonii, zamieszkują w rozproszeniu, najczęściej w dużych aglomeracjach

---

* Dr Adriana Frączek, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, ul. Biskupia 24 b, 80-875 Gdańsk, e-mail: prodziekanpol@gwsh.gda.pl.

¹ R. Dyoniziak, J. Mikułowski Pomorski, Z. Pucek, *Współczesne społeczeństwo polskie. Wstęp do socjologii*. Warszawa 1980, s. 126; A. Chodubski, *Emigracja jako zjawisko polityczne*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Nauki Polityczne” 1992, nr 11, s. 131–140.

² K. Grzybowski, *Ojczyzna, naród, państwo*. Warszawa 1977; E. Gellner, *Narody i nacjonalizm*. Warszawa 1991.

³ Por. R. Kucha, *Z zagadnień Polonii skandynawskiej*. [W:] *Polacy w świecie. Polonia jako zjawisko społeczno-polityczne*. Pod red. A. Kopruckowniaka, W. Kucharskiego. Lublin 1986, cz. 2, s. 239–245; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w krajach skandynawskich, Polonia w Europie*. Poznań 1992, s. 571–627; A. Chodubski, *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych świata*. [W:] *Przemiany społeczne a kwestie narodowościowe i polonijne*. Toruń 1994, s. 83–93.

miejskich; w ostatnich latach odnotowuje się tendencję deurbanizacyjną, znajdującą wyraz w opuszczaniu dużych miast przez osoby osiągające wysoki poziom materialno-bytowy i osiedlaniu się na obrzeżach czy w oddaleniu od życia wielkomiejskiego.

W codziennym życiu nie dostrzega się odrębności Polonii na tle narodu szwedzkiego, Polacy są tam dobrze zaadaptowani i zintegrowani w otaczającej rzeczywistości. Posługują się językiem szwedzkim, przejmują postawy i zachowania typowe dla społeczności lokalnych, ich zwyczaje i obyczajowość. Jest to konsekwencją struktur rodzinnych. Kobiety stanowią ponad połowę zbiorowości Polonii szwedzkiej. Na wychodźstwie znalazły się jako żony Szwedów. W ich kraju podporządkowały się wzorom kulturowym nowego miejsca osiedlenia. W takim duchu wychowują swoje dzieci. Polskość jest dla nich niewielką częścią życia społecznego, którą ujawniają w kontaktach z rodziną zamieszkującą w Polsce; w życiu organizacyjnym sprowadza się to do pragnienia zdobywania nowych informacji o kraju wychodźstwa. Polki mieszkające w Szwecji nierzadko odwiedzają placówki dyplomatyczne oraz organizacje polonijne w celu otrzymania najnowszych publikacji czy aktualnej prasy. Owe instytucje stanowią dla nich centra kultury polskiej na obczyźnie⁴.

Polki w Szwecji są otwarte na wyzwania teraźniejszości oraz przyszłości. Ich postawy i zachowania cechują takie wartości, jak wolność, samorządność, uniwersalność. W życiu politycznym opowiadają się za szerokim pojmowaniem wolności. Nie dopuszczają zależności od innych państw. W życiu społeczno-ekonomicznym promują indywidualizm i samorządność. W życiu społecznym ich celem jest regulacja i gwarancja rozwiązań normatywnoprawnych.

W obrazie Polek zamieszkujących w Szwecji charakterystyczny jest odwrót od masowej społeczności oraz należących do niej struktur. Życie toczy się w niewielkich kręgach towarzyskich, wiążących się na podstawie wspólnych zainteresowań czy wspólnego pochodzenia regionalnego.

Znaczącą wartością dla tych Polek jest zdobywanie wiedzy. Zwykle koncentrują się one na osiągnięciu wysokiego standardu materialnego. Często odbywa się to kosztem porzucenia aspiracji zawodowych. Rezygnują z działalności intelektualnej na rzecz pracy umysłowo-fizycznej, która w krótszym czasie pozwala osiągnąć wyższy status ekonomiczny. W ostatnich latach obserwuje się pod tym względem pewne przewartościowanie. Niemało Polek podejmuje na obczyźnie specjalistyczne studia, umożliwiające im samorealizację.

Postawy i zachowania jednostek kształtują w pewnym stopniu życie polonijne. Znamienne są kwestie dotyczące przywódców życia organizacyjnego, celów organizacji polonijnych, roli Kościoła rzymskokatolickiego na obczyźnie oraz

---

⁴ A. Chodubski, *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych w Skandynawii na tle przeobrażeń cywilizacyjnych świata*. [W:] *Polacy w Skandynawii*. Pod. red. E. Olszewskiego. Lublin 1997, s. 64.

kontaktów z organami kraju osiedlenia i wychodźstwa⁵. Organizacja życia polonijnego zależy w dużej mierze od umiejętności przywódców⁶. Są to najczęściej osoby zasłużone dla społeczności, wśród której funkcjonują. Mają niezależność materialno-bytową; koncentrują się na pielęgnowaniu wartości narodowych oraz na zespajaniu życia towarzyskiego. Taki model przywództwa życia polonijnego nie odpowiada przedstawicielom najnowszej fali wychodźstwa polskiego. Oczekują oni nowoczesnych liderów-organizatorów, charakteryzujących się dynamizmem i skutecznością działania.

Aktywność przywódcza „młodej” generacji Polek żyjących w Szwecji wiąże się często z potrzebą samorealizacji kobiet, które aktywnie uczestniczyły w pracy społeczno-politycznej w Polsce.

Młoda generacja Polonii utrzymuje, że organizacje poza funkcją integracyjną powinny promować polskość w Szwecji przez aktywny udział w życiu społeczno-kulturalnym i politycznym kraju osiedlenia. Powinny reprezentować polskość w tym kraju, stanowić pozarządowe reprezentacje Polaków na obczyźnie. Polacy tworzą stowarzyszenia skupiające ludzi wychodzących naprzeciw wyzwaniom przemian cywilizacyjnych.

Kontrowersje wśród „starej” i „nowej” emigracji w Szwecji budzi oświata, a mianowicie tworzenie szkół polonijnych. Najnowsza emigracja wskazuje, że są one elementem opóźniającym procesy adaptacyjno-asymilacyjne imigrantów, gdyż prowadzą do alienacji społeczno-kulturowej⁷.

Za modelem szkół polonijnych opowiadają się nauczyciele, którzy nie znaleźli w Szwecji pracy odpowiadającej ich kwalifikacjom. Modelowi temu ulegają często rodzice, niepotrafiący w nowej rzeczywistości społeczno-kulturowej pomóc dzieciom w nauce. Są to najczęściej osoby o niskim wykształceniu, słabo znające język szwedzki.

Przedmiot kontrowersji w życiu emigracyjnym stanowi rola Kościoła rzymskokatolickiego. Polki identyfikują się z wyznaniem rzymskokatolickim, zachowują jednak dystans wobec regularności praktyk religijnych⁸. W mszach św. uczestniczą z okazji Bożego Narodzenia, Wielkanocy, Bożego Ciała. Czynią to w miejscowych świątyniach, choć władze kościelne dążą do zainteresowania ich parafiami personalnymi, skupiającymi Polaków w określonych miejscach, na przykład w Sztokholmie przy Bergsgatan 11. Obok funkcji duszpasterskich Kościół niesie posługę w zakresie życia społeczno-kulturalnego⁹. Duchowni naj-

⁵ Por. A. Chodubski, *Trudny czas Polonii*. „Prawica Polska” 1995, nr 3; tenże, *O polskiej diasporze*. „Literary” 1996, nr 2.

⁶ Por. W. Prężyzna, *Osobowe kwalifikacje przywódców grupy społecznej (etnicznej)*. „Studia Polonijne” 1983, t. 5, s. 45–59.

⁷ Por. „Studia Polonijne” 1983, t. 7; H. Olesiak, *Polska emigracja polityczna w RFN. Szkice z psychologii społecznej*. Düsseldorf 1987, roz.. VII; T. Radzik, *Polska Macierz Szkolna Zagranicą 1953–1993*. Lublin 1995.

⁸ A. Chodubski, *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych...*, dz. cyt., s. 67.

⁹ Por. „Studia Polonijne” 1979, t. 3; Z. Peszkowski, *ABC Polonii świata*. Orchard Lake Michigan 1985, s. 103–110; H. Olesiak, dz. cyt., s. 84–113.

część z Polski, podtrzymują więzi narodowe, są oddani sprawom Polaków na obczyźnie.

Stosunek Polek zamieszkujących w Szwecji do oficjalnych władz polskich jest niechętny, najczęściej z żalu spowodowanego przyczynami wychodźstwa poszczególnych jednostek lub ich rodzin¹⁰. Emigracja jest zjawiskiem cywilizacyjnym, często wyborem dobrowolnym, ale Polacy, a zwłaszcza Polki, niechętnie stają się emigrantami. Decyzję o wychodźstwie podejmują najczęściej z konieczności, będącej konsekwencją warunków ekonomicznych czy społeczno-politycznych w Polsce; za rzeczywistość, która uniemożliwia im samorealizację, oskarżają oficjalne czynniki rządzące. Polki zamieszkujące w Szwecji starają się jednak utrzymywać poprawne kontakty z przedstawicielstwami dyplomatycznymi¹¹.

W relacjach z organami władzy istotne znaczenie ma dostęp Polonii do mediów. „Stara” emigracja pozostaje przeciwna informowaniu szerokich kręgów społecznych o swojej odrębności narodowej. Najnowsza emigracja opowiada się za promowaniem życia polonijnego. Propaguje wydawanie czasopiśmiennictwa specjalistycznego dotyczącego różnych branż zawodowych, dostrzegając w tym dużą szansę propagowania polskości w Szwecji¹².

Polki zamieszkujące w Szwecji na tle wychodźstwa polskiego wyróżniają się nowoczesnością¹³. Wynika to z istnienia w tym kraju zorganizowanych instytucji imigracyjnych. Szwedzi dążą do wytworzenia w kraju wieloetnicznej kultury imigrantów.

Największe skupiska polskie powstały w Sztokholmie (ok. 1,2 tys.), Göteborgu (ok. 0,5 tys.), Malmö (ok. 0,5 tys.), Lund (ok. 0,5 tys.). Każde z nich ma własną specyfikę, na przykład Sztokholm odznacza się upolitycznieniem struktur organizacyjnych, Malmö – bogatym życiem społecznym i duchowym, Lund – aktywnymi kręgami publicystycznymi.

Nowoczesność w życiu polonijnym w Szwecji widoczna jest w strukturach organizacyjnych zbiorowości o charakterze religijnym, społecznym i kulturalnym. Ważną rolę odgrywały takie organizacje jak Szwedzko-Polskie Towarzystwo Naukowe, Towarzystwo Polsko-Szwedzkie czy Związek Polaków w Malmö.

Polonia szwedzka dysponuje całą gamą tytułów piśmienniczych. Wśród najbardziej znanych znajdują się: „Biuletyn Informacyjny” Stowarzyszenia Kom-

¹⁰ Por. Polacy w świecie..., dz. cyt., cz. 3, s. 205–206.

¹¹ T. Nowakowski, *Polacy w Szwecji. Słownik biograficzny emigracji polskiej w Szwecji*. Sztokholm 1992, s. 5–22; *Polacy w Szwecji po II wojnie światowej*. Materiały sympozjum. Sztokholm 1992.

¹² Por. Z. Kacpura, *Prasa Polonii i polskiej emigracji politycznej. Zarys monograficzny*. Warszawa 1975; M. M. Jelenkowski, *Prasa polonijna*. [W:] *Polacy w świecie...*, dz. cyt., cz. 3, s. 111–157; T. Nowakowski, dz. cyt., s. 17–22.

¹³ Por. T. Nowakowski, dz. cyt.; *Polacy w Szwecji po II wojnie światowej...*, dz. cyt.; E. Michalik, *Polonia szwedzka*, „Forum Polonijne” 1995, nr 2, s. 16–17; J. Och, *Swoistość zbiorowości polonijnej w Szwecji*. [W:] *Meandry cywilizacyjne, kwestie narodowościowe i polonijne*. Toruń 1996, s. 155–159; A. N. Uggla, *Polacy w Szwecji w latach II wojny światowej*. Gdańsk 1996.

batantów Polskich, „Wiadomości Polskie” Rady Uchodźstwa Polskiego, „Głos Lwowa” Koła Lwowian, „Jedność” Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych, „Biuletyn Socjalistyczny” Polskiej Partii Socjalistycznej. Miesięcznik „Polonia” jest adresowany do szerokich kręgów społecznych. Pisma ukazują się w języku polskim i szwedzkim¹⁴.

Polonia szwedzka odróżnia się od zbiorowości polskich w innych krajach zachowaniem własnej odrębności. Liczni jej przedstawiciele mieszkają w Szwecji od kilku pokoleń, a mimo to uważają się za emigrantów. Nie ogranicza to ich praw w kraju osiedlenia. Takie postawy postrzegane są jako modelowe we współżyciu grup narodowych w obcych państwach¹⁵.

Zbiorowości polonijne nie są enklawami czystej polskości odizolowanymi od wpływów miejscowego środowiska społecznego. Nie są też skupiskami zasymilowanymi przez te środowiska, gdyż wówczas nie można byłoby ich traktować jako środowiska polonijne. Zbiorowości polonijne mają odrębną specyfikę kulturowo-etniczną, która powstaje w trakcie przebiegu asymilacji kulturowej i stanowi o ich odrębności w stosunku do starej oraz nowej ojczyzny.

Przebieg procesu adaptacji jest determinowany między innymi wielkością zbiorowości. Istnieje większe prawdopodobieństwo, że mała zbiorowość zostanie zasymilowana przez większą liczebnie, niż na odwrót. Szybciej asymilują się ze Szwedami Polki mieszkające na przykład w Sztokholmie, gdzie są otoczone ludźmi, kulturą, językiem, instytucjami, niż te kobiety, które zamieszkały w niewielkich pod względem liczebności osób miejscowościach, szczególnie na północy Szwecji, gdzie kontakty międzyludzkie są utrudnione chociażby ze względu na duże odległości pomiędzy sąsiadami. Wynika to z niskiej gęstości zaludnienia na tych terenach.

Szybkość procesu adaptacji jest odwrotnie proporcjonalna do wielkości poziomu różnic kulturowych (również religijnych i językowych) między daną grupą a adaptującym ją społeczeństwem. Ponieważ kultura jest zjawiskiem złożonym, proces adaptacji może przebiegać nierównomiernie. Łatwiej przebiega asymilacja w sferze norm i wartości etycznych niż w sferze religijnej. Prawidłowość ta tłumaczy fakt, że proces asymilacji emigracji wiejskiej w krajach osiedlenia przebiega wolniej niż w przypadku emigracji inteligencji czy – ogólnie – ludności pochodzącej z okręgów miejskich, która wykazuje dużą zdolność przystosowywania się do nowych warunków, integrowania się z nowym środowiskiem i asymilacji.

Kultura środowisk wiejskich jest partykularna, nacechowana tradycjonalizmem. Ludność wiejska ma trudności asymilacyjne nawet w procesie wewnętrznej migracji urbanizacyjnej. Trudności te nasilają się w sytuacji emigracji zagranicznej, związanej często z radykalną zmianą środowiska i warunków życia.

¹⁴ A. Chodubski, *Aktualne tendencje...*, dz. cyt., s. 75.

¹⁵ E. Later-Chodyłowa, dz. cyt., s. 627.

Polki, przyjeżdżając do Szwecji, przystosowują się do nowego społeczeństwa dzięki adaptacji z elementami jego struktury klasowo-warstwowej, określonymi pod względem rasy, języka, kultury i religii. Strukturalna asymilacja pozwala zlokalizować miejsca, w których społeczeństwo szwedzkie wchłania emigrację z Polski, pod względem strukturalnych cech charakterystycznych dla obu stron. W ten sposób tłumaczone jest zjawisko stosunkowo szybszego adaptowania się kobiet lepiej wykształconych, pochodzących z miejskich środowisk inteligenckich, niż osób bez wykształcenia, kwalifikacji i zasobów materialnych. Polki wymienione w pierwszej grupie uzyskują w Szwecji satysfakcjonującą je pozycję zawodową i towarzyską.

Identyfikacja emigrantek z Polski ze środowiskiem polonijnym w Szwecji wynika z akceptacji własnego pochodzenia, uznania go za pewną pozytywną wartość, którą się kulturuje, ale która jest raczej punktem odniesienia, niż obowiązującą formułą życia.

* * *

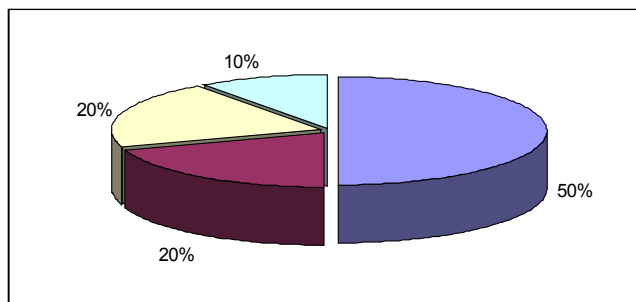
Wyróżnia się dwa rodzaje związków polskich kobiet ze Szwedami. Najczęstsze, najbardziej typowe są związki ze Szwedami – z reguły znacznie starszymi, mieszkającymi zazwyczaj w małych miejscowościach na północy Szwecji – atrakcyjnych, młodych Polek, pochodzących głównie z małych miejscowości czy wsi, mających wykształcenie najwyżej średnie. Pary takie porozumiewają się zwykle ubogim językiem angielskim. Dla słabo wykształconej polskiej dziewczyny, pochodzącej z małej miejscowości o wysokim wskaźniku bezrobocia, Szwecja jest marzeniem o szczęśliwym, dostatnim życiu. Brak perspektywy godnego życia w Polsce oraz złudzenie szczęścia i dostatku po drugiej stronie Bałtyku sprzyjają podjęciu decyzji związania się ze Szwedem. Takie pary bardzo szybko decydują się na ślub, który zapewnia Polce prawo stałego pobytu w Szwecji. Wśród Szwedów panuje opinia, że Polki są bardzo ładne, pracowite, zajmują się prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci. Łatwo zrozumieć, iż decydują się na związek, nawet pomimo trudności w porozumiewaniu się. Po kilku pierwszych miesiącach wzajemnego oczarowania nadchodzi czas konfrontacji z otaczającą rzeczywistością. W pewnym momencie kobieta zauważa, że żyje w małym miasteczku, na którego rynku znajdują się jedynie dwa sklepy spożywcze i kościół, w dodatku protestancki, a ona nie ma z kim porozmawiać. Jej angielski nie pozwala na swobodne komunikowanie się z lokalną ludnością, która zresztą niechętnie otwiera się na kontakty z obcymi, sama zaś nie jest w stanie nauczyć się mówić po szwedzku. W małżeństwie, z czasem już nie tak namiętym, zaczynają się pojawiać problemy wynikające z trudności w komunikacji rodzinnej. Powodem konfliktów stają się nawet tak prozaiczne sprawy jak wybór programu telewizyjnego. Często następnym ogniwem jest przedstawienie przez jedną ze stron wniosku rozwodowego. Procedury rozwodowe w Szwecji są proste, dlatego też Polki niezwykle rzadko występują o rozstrzygnięcie do polskich sądów. Jeżeli po upływie trzech miesięcy od złożenia wniosku którakolwiek ze stron zechce go

podtrzymać, rozwód zostaje orzeczony. Koniec małżeństwa nie oznacza jednak dla tych kobiet zakończenia pobytu w Szwecji. Najczęściej nie chcą one powracać do Polski, gdyż nie mogą spodziewać się tam uzyskania pracy czy mieszkania. Poza tym czas spędzony w Szwecji, jeśli nawet pracowały zawodowo, nie liczy się w polskim systemie emerytalnym. W nowym kraju zaś z chwilą otrzymania prawa stałego pobytu zostają objęte przez szwedzki system opieki społecznej. Mają zatem prawo do wszelkiego rodzaju zasiłków i pomocy socjalnej. Nawet jeśli nie pracują zawodowo, zapewnia się im środki do życia, a ponieważ stan bezrobocia w Szwecji jest niski, rozpoczynają samodzielne życie.

Drugi rodzaj związków ze Szwedami tworzą Polki z wyższym wykształceniem, często absolwentki skandynawistyki lub filologii angielskiej, znające realia życia w Szwecji, dla których zamieszkanie w tym właśnie kraju nie stanowi celu. Kobiety te związały się ze Szwedami z miłości. Dwoje ludzi zakochało się – jedno z nich to Polka, a drugie Szwed – ich narodowość zasadniczo nie gra jednak roli. W tym wypadku nie mamy do czynienia z pośpiesznie zawieranymi małżeństwami. Takie pary często tworzą *sambo*. Obie strony zdają sobie sprawę z różnic kulturowych, ale nie stanowią one istotnych barier, kiedy ludzie potrafią się porozumiewać. Nie ujawnia się bariera językowa, nie ma rozczarowania zastaną rzeczywistością. Decyzja zawarcia związku zapada z pełną świadomością konsekwencji prawnych, materialnych, a także kulturowych.

Polsko-szwedzkie małżeństwa zawierane z miłości, z pełną świadomością odmienności kulturowej, za obustronną zgodą na kompromisy są związkami udanymi. Można przypuszczać, że takie związki będą częstsze. Coraz więcej szwedzkich firm otwiera w Polsce swoje przedstawicielstwa, coraz więcej wykształconych Polek podejmuje pracę za granicą. Porozumienie zawarte między rządami obu państw będzie miało wpływ na wzrost liczby polsko-szwedzkich par. Z pewnością wpływa na to również przyjęcie Polski do Unii Europejskiej, co powoduje swobodny przepływ ludności w obrębie państw członkowskich.

Przedstawione poniżej wykresy opisują wyniki badań przeprowadzonych w latach 1996–2002 na grupie 100 polskich kobiet mieszkających w Szwecji.

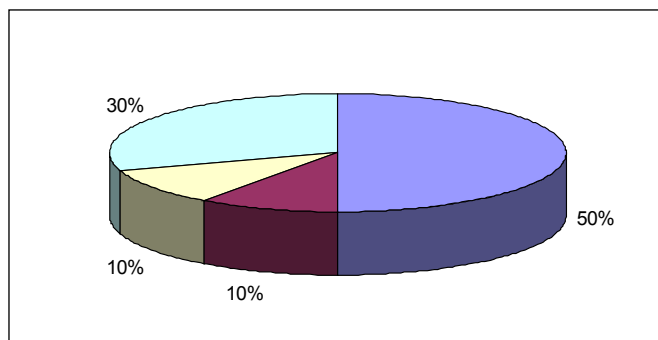

Rysunek 1. Struktura wykształcenia badanych kobiet

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

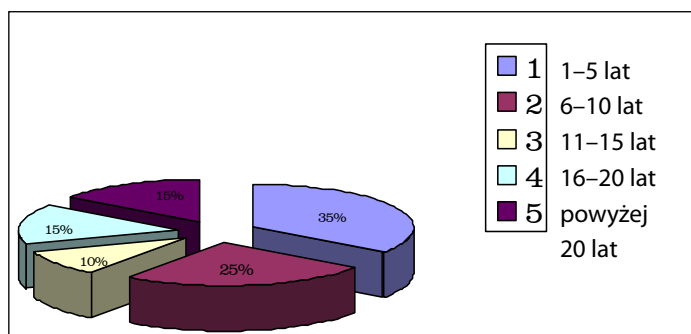
Spółród badanych Polek mieszkających w Szwecji 50% miało wyższe wykształcenie, 10% – niepełne wyższe, 20% – wykształcenie średnie, 20% – wykształcenie zawodowe (rys. 1).

Rysunek 2. Struktura wieku badanych kobiet

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

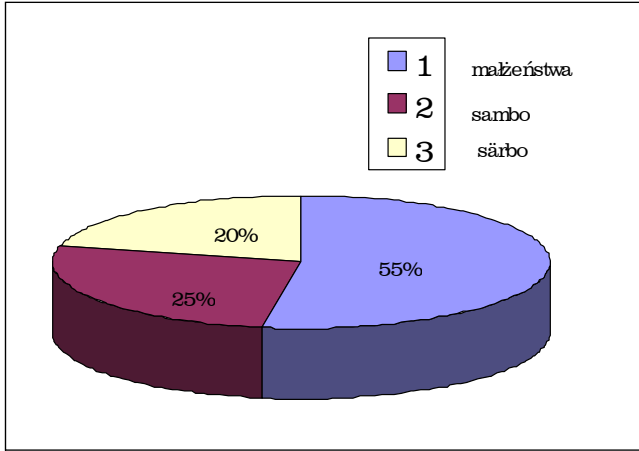
Grupa Polek przebywających w Szwecji, badanych pod kątem rozpoznania instytucji mieszanych małżeństw polsko-szwedzkich, była zróżnicowana pod względem wieku, wykształcenia, pochodzenia społecznego, okresu pobytu w Szwecji. Wiek 50% kobiet zawierał się w przedziale od 20 do 35 lat, 30% w przedziale 36–45 lat, 10% w przedziale 46–50 lat, 10% kobiet miało natomiast powyżej 50 lat (rys. 2).

Rysunek 3. Liczba lat spędzonych w Szwecji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

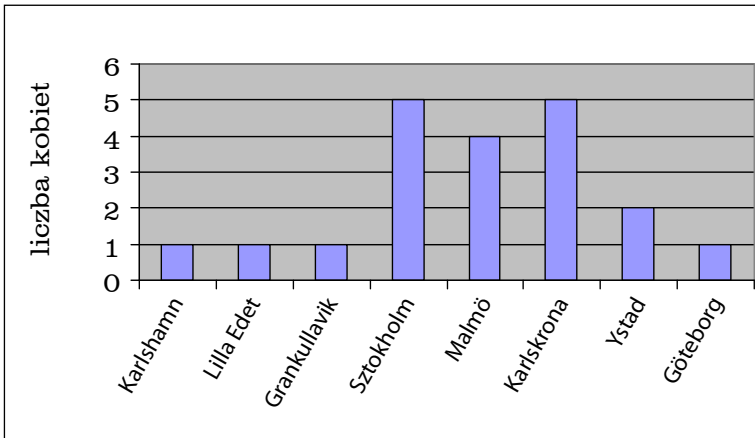
Czas pobytu w Szwecji 35% badanych kobiet zawiera się w przedziale od roku do 5 lat, 25% – w przedziale od 6 do 10 lat. 10% kobiet spędziło tam od 11 do 15 lat, 15% – od 16 do 20 lat, 15% – powyżej 20 lat (rys. 3).

Rysunek 4. Rodzaje związków polsko-szwedzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

W formalny, zalegalizowany związek potwierdzony ślubem wstąpiło 55% spośród badanych kobiet, 25% wybrało związki typu *sambo*, 20% – *särbo* (rys. 4). Ponadto stwierdzono, iż 50% badanych kobiet nie ma dzieci lub też nie ma dzieci wspólnych ze szwedzkim partnerem, 30% par ma jedno dziecko, 15% par ma dwoje dzieci, 5% małżeństw ma troje dzieci.

Rysunek 5. Miejsce zamieszkania badanych kobiet

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

Badane kobiety najchętniej obierały na miejsce swego pobytu w Szwecji Sztokholm i Karlskrone, w tych miastach zamieszkało 50% badanych. Malmö wybrało 25%, Ystad 15%, pozostałe 10% badanych zamieszkuje w Karlshamn, Göteborgu, Lilla Edet i Grankullavik (rys. 5).

85% Polek oceniło swoją decyzję wyjazdu i złączenia się ze Szwedem jako dobry wybór. 5% uznało swoją decyzję za złą. 10% nie potrafiło jednoznacznie określić swoich decyzji.

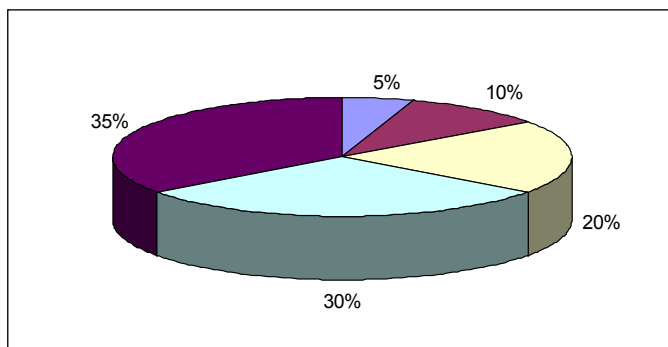
Młode, wykształcone, pracujące zawodowo Polki rzadko decydują się na formalizowanie związku, cenią sobie własną niezależność. Decyzję zajścia w ciążę odkładają na późniejszy czas. Ślub biorą kobiety młode, słabo wykształcone, pochodzące z małych miejscowości, odznaczające się dość niską samooceną. Usankcjonowanie związku jest im potrzebne jako gwarancja poczucia bezpieczeństwa. One też chętnie decydują się na urodzenie dziecka. Ślub jest ważny również dla kobiet w średnim wieku mających wykształcenie średnie i wyższe, ponieważ zostały one wychowane w takim właśnie, formalnym modelu rodziny.

Czterdzieści procent badanych Polek mieszkających w Szwecji znalazło stałą pracę: 20% we własnym zawodzie i 20% w zawodzie innym niż wyuczony; 25% Polek pracuje dorywczo, wykonując swój zawód, a 10% pracuje dorywczo w różnych innych zawodach; 25% badanych nie pracuje, 15% otrzymuje zasiłek.

Głównym motywem podjęcia decyzji o przyjeździe do Szwecji były przyczyny społeczno-polityczne. Drugim z kolei powodem było zawarcie związku małżeńskiego ze Szwedem (25%). Inne przyczyny to: stosunki rodzinne oraz sytuacja materialna (po 20%).

Polki decydujące się na zamieszkanie w Szwecji zwykle uczą się języka szwedzkiego. Najważniejszym czynnikiem decydującym o stopniu jego znajomości jest poziom wykształcenia badanych. Kobiety mające wyższe wykształcenie (w badanej grupie były to w dużej mierze absolwentki skandynawistyki Uniwersytetu Gdańskiego) biegle posługują się tym językiem zarówno w sferze zawodowej, jak i w życiu społecznym. Kobiety z wykształceniem podstawowym czy średnim najczęściej nie pracują lub ich praca nie wymaga bezpośrednich kontaktów interpersonalnych. Poziom znajomości języka szwedzkiego nie jest w takich przypadkach wysoki, ale prowadząc dom czy wychowując dzieci, kobiety często korzystają ze szwedzkiego radia albo telewizji.

Piętnaście procent badanych kobiet ukończyło studia skandynawistyczne. Wykazywały się one znajomością szwedzkiej kultury, języka i realiów życia codziennego. Dwadzieścia pięć procent przed podjęciem decyzji o zamieszkaniu w Szwecji spędziło tam pewien czas, kilkakrotnie przyjeżdżając do tego kraju, poznając go i ucząc się żyć w innych warunkach. Dla 30% kobiet źródłem informacji o Szwecji były *mass media* (prasa, książki, telewizja, Internet). a 20% badanych miało w Szwecji rodzinę, która dostarczała im informacji o tym kraju. Pięć procent przed przyjazdem do Szwecji nie miało żadnych wiadomości na temat kraju imigracji.

Rysunek 6. Standard życia Polek w Szwecji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

Dla 85% badanych kobiet ich standard życia w Szwecji jest co najmniej zadowolający; 30% kobiet oceniło go jako dość wysoki, 30% – jako średni, 20% zaś – jako wysoki. Pięć procent kobiet określiło poziom swojego życia jako niezadowolający (rys. 6).

Polki zamieszkujące w Szwecji koncentrują się głównie na życiu rodzinnym (30% badanych) oraz na kręgu znajomych (15% utrzymuje kontakty ze Szwedami, głównie ze sfery zawodowej; 15% z Polakami, najczęściej z rodziny). Ogółem 10% interesuje się życiem polonijnym lub aktywnie w nim uczestniczy.

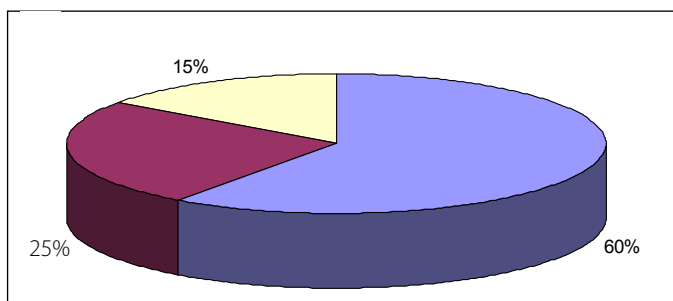
W przypadku 55% kobiet mieszkających w Szwecji istotnym problemem okazał się niedosyt w sferze kontaktów społecznych. Dla 10% kobiet pobyt w Szwecji wiąże się z brakiem zaspokojenia ich potrzeb samorealizacji, a w wypadku 15% nie zapewnia prestiżu zawodowego; 20% badanych odczuwa brak istotnych dla nich wartości kulturalnych.

Dwadzieścia procent Polek przejawiało aktywny stosunek do życia polonijnego; 40% interesuje się działalnością organizacji polonijnych, ale nie bierze w niej udziału. Łącznie 40% badanych zadeklarowało brak akceptacji dla liderów życia polonijnego oraz dla modelu organizacji polonijnych.

Dla Polek w mieszkających w Szwecji swoistą enklawą kultury polskiej jest Kościół; 30% regularnie uczestniczy w nabożeństwach; 15% przychodzi do kościoła okazjonalnie; 15% nie uczestniczy w polskich mszach.

Jako najczęstsze przyczyny izolacji Polaków od środowiska szwedzkiego wykazano: różnice kulturowe (60%), różnice charakterologiczne (25%) oraz zróżnicowanie standardu ekonomicznego (rys. 7).

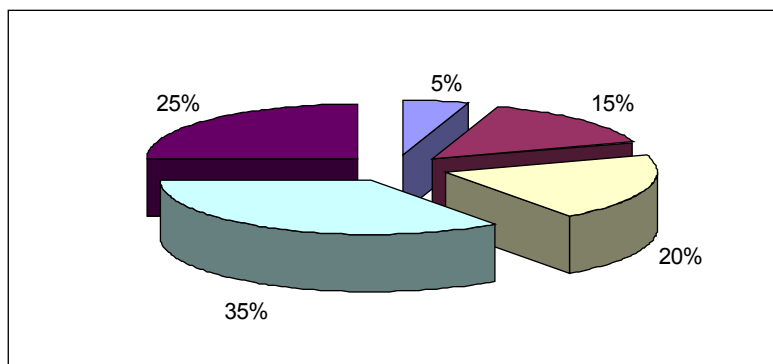
Polki mieszkające w Szwecji, mające tam swoje rodziny kształtują życie rodzinne według norm i wzorców, na które składa się wiele czynników. Dla kobiet o niskim poziomie wykształcenia wzorem rodziny jest model, w którym zostały wychowane, lub model narzucony przez rodzinę męża; 25% badanych kontynuuje polski model wychowania; również 25% prowadzi dom według modelu

Rysunek 7. Przyczyny izolacji Polaków wobec środowiska szwedzkiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

szwedzkiego. Kobiety wykształcone, mające satysfakcjonującą pracę, często podróżujące, o licznych kontaktach wychowują lub deklarują zamiar wychowywania dzieci na podstawie wzorców zachodnioeuropejskich.

Rysunek 8. Główne bariery adaptacyjne Polek w Szwecji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1996–2002

Najpoważniejsze bariery adaptacyjne Polek zamieszkałych w Szwecji wiążą się z utratą dotychczasowego środowiska (35%); utratą – niejednokrotnie wysokiego – statusu społeczno-zawodowego (25%); niemożnością zaspokajania potrzeb społecznych (bariera kulturowa, językowa) oraz konfliktami rodzinnymi, również wynikającymi najczęściej z różnic kulturowych (rys. 8).

Większość Polek mieszkających w Szwecji zna przedstawicieli władz centralnych, w mniejszej mierze przedstawicieli władz regionalnych. Orientują się także w sytuacji politycznej w Polsce. Jest jednak grupa około 20% kobiet niezorientowanych w warunkach politycznych ani Szwecji, ani też Polski.

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych dotyczących współczesnych związków polsko-szwedzkich, a zwłaszcza tworzenia życia rodzinnego, można postawić następujące tezy:

- Różnice kulturowe są istotną barierą w obrazie funkcjonowania mieszanych małżeństw polsko-szwedzkich, zwłaszcza gdy strony bądź jedna z nich odznaczają się niskim poziomem wykształcenia.
- Bariery w procesie adaptacji i integracji Polek w Szwecji jest nieznanostwo języka tego kraju.
- Im staranniejsze są wykształcone, tym większa ujawnia się trwałość związków małżeńskich ze Szwedami; nierzadko skłaniają one Szwedów do związania życia zawodowego z Polską. Jeśli małżonkowie uświadamiają sobie istotę różnic kulturowych i poznają wzajemnie swoje tradycje i obrzędy, jeśli uczą się funkcjonować w dwóch światach, które się nie wykluczają, ale dopełniają, to następuje **amalgamacja kulturowa**, powstaje nowy, swoisty system kulturowy.
- Jeżeli w polsko-szwedzkim związku rodzinnym nie pojawiają się dzieci, wówczas partnerzy najczęściej rozstają się. Małżeństwa mające zwykle więcej niż troje dzieci nie ulegają rozpadowi, a małżonkowie w sytuacjach trudnych prowadzą życie „obok siebie”. Taki związek zwykle trwa do czasu osiągnięcia przez dzieci pełnoletności.

Specyficzną społeczność stanowią w Szwecji kobiety starannie wykształcone, o wysokich aspiracjach zawodowych i społecznych, wywodzące się zwykle z rodzin inteligentnych; w czasie prowadzenia badań chętnie udzielały informacji dotyczących tożsamości kulturowej Szwecji, ujawniających się mitów i stereotypów oraz własnego doświadczenia związanego z funkcjonowaniem w mieszanym związku małżeńskim.

Obraz życia Polek w relacjach rodzinnych i społecznych w Szwecji w istotnym stopniu warunkują procesy migracyjne, zarówno związane z dziedzictwem wychodźczym, jak i adaptacją, integracją, realizacją aspiracji, dążeń w świecie imigracyjnym. W rzeczywistości tej zauważa się pewne prawidłowości:

1. Kobietom wstępującym w związki małżeńskie ze Szwedami powszechnie brakuje podstawowej wiedzy o tożsamości kulturowej kraju ich małżonków; wizję Szwecji budują sobie na podstawie potocznych przekazów, z których wyłania się obraz kraju wysoko rozwiniętego, bogatego, gdzie mężczyźni jest więcej niż kobiet i dlatego chętnie biorą za żony Polki, które stwarzają im atmosferę domowego ciepła.
2. W procesie adaptacji niezwykle trudną barierą do pokonania okazuje się dla Polek sfera kontaktów społecznych, komunikacji językowej, osvajania wzorów kulturowych. Powoduje to ich izolację społeczną, niezaspokojenie wielu potrzeb (kontaktu społecznego, samorealizacji); rzeczywistość ta rodzi przekonanie, że Polki są w niewielkim stopniu przygotowane do życia emigracyjnego.
3. Nowe warunki życia, w tym izolacja społeczna, wyzwalały stany napięć i konfliktów w stosunkach rodzinnych, te zaś uwypuklały narastające uprzedzenia,

- głównie natury kulturowej (zwykle odmienności zwyczajów, obyczajów odczytuje się w „krzywym zwierciadle”). Niezaspokojenie potrzeb w hierarchii kontaktu społecznego, samorealizacji, uznania powoduje rozpad związków małżeńskich. Zawodowo-społeczne przeorientowanie się (życie przez wiele lat z zasiłków), zabieganie o warunki materialne kosztem potrzeb kontaktów społecznych oraz kulturalnych – wszystko to nierzadko odbija się na zdrowiu psychicznym.
4. W przystawaniu imigracyjnym Polki zwykle tracą status zawodowy, co jest uwarunkowane niezajomością języka szwedzkiego, umiejętnościami, preferencjami na rynku pracy. W uprzywilejowanej sytuacji są kobiety starannie wykształcone, między innymi lekarki, nauczycielki języków obcych, inżynierowie nowych kierunków informatycznych, technologicznych. Polki znajdują zatrudnienie przede wszystkim w sferze prostych usług. Ze względu jednak na uzyskiwane dochody, znacznie wyższe niż w kraju wychodźstwa, akceptują nową rzeczywistość.
  5. W procesie adaptacji i integracji Polek ujawnia się zjawisko **akulturacji**, to jest przejmowania wzorów kultury innej niż ta, którą wyniosły z wychodźstwa, **amalgamacji kulturowej**, czyli mieszania się elementów kulturowych pochodzących z różnych kultur, w konsekwencji powodujących wytwarzanie się swoistego nowego systemu kulturowego, niekiedy też **konfliktu kulturowego**, a więc niechęci, wrogości wobec niektórych zbiorowości o odmiennych, kulturowo uwarunkowanych sposobach życia (co rodzi opinie, że Polacy są konserwatywni czy że są nacjonalistami), **relatywizmu kulturowego**, to jest zatracania tradycji kulturowej, uznawania różnorodności kultur i historycznych uwarunkowań odrębności kulturowych. Zjawiska te „oddalają” Polki od dziedzictwa kulturowego kraju wychodźstwa.
  6. Ogniwo hamującym procesy relatywizacji sytuacyjnej (emigracyjnej) w obrazie życia Polek są instytucje polonijne, a wśród nich zwłaszcza: Kościół rzymskokatolicki, organizacje, stowarzyszenia społeczno-kulturalne, edukacyjne, media. Instytucje te, podtrzymując wartości kultury polskiej i upowszechniając je, budują więź wychodźców z krajem wychodźstwa, poczucie świadomości narodowej, poszanowanie dla tradycji i tym podobne.
  7. Pozycja społeczno-ekonomiczna i polityczna Polek, jak też w ogóle kobiet w Szwecji, zdeterminowana jest zmitologizowanym kontekstem kulturowym. Mimo deklaratywności politycznej urzeczywistniają one w pełni – na równi z mężczyznami – aspiracje, cele, dążenia ekonomiczne, polityczne, społeczne, cywilizacyjne; w obrazie życia kulturowego Szwecji mimo poszanowania dla instytucji państwa i prawa dużą rolę odgrywa zwyczajowość, która odnosi się do życia rodzinnego, a w tym miejsca w nim kobiety (żony, matki).
  8. Ważną siłą i mechanizmem sprawczym zmian w położeniu społeczno-politycznym kobiet jest poziom wykształcenia. Wykształcenie kształtuje poczucie mocy podmiotowej, model człowieka nowoczesnego, potrafiącego samodzielnie rozwiązywać problemy zarówno osobiste, jak i społeczne w mikro- i makroskali.

Wśród Polek w Szwecji ujawnia się pod tym względem obraz dwudzielny, to jest obecność kobiet starannie wykształconych i urzeczywistniających ideały nowoczesności oraz kobiet o niskim statusie edukacyjnym, które doświadczają trudności przystosowawczych życia emigracyjnego, niezaspokajania aspiracji, oczekiwań związanych z małżeństwem z obcokrajowcem.

9. W prognozie przemian cywilizacyjnych zauważa się, że mieszanych małżeństw etnicznych będzie coraz więcej. Doświadczenie związków polsko-szwedzkich jest w tym względzie wielce znaczące, ujawnia zarazem bariery i możliwości. Nietrwałość związków odczytuje się zwykle jako przejaw umacniania się partycypatywności jednostki oraz symptom kształtującego się nowego modelu rodziny, w którym akceptowanymi formami stają się osoby żyjące samotnie, bezdzietne pary, rodziny bez ojca lub matki, wielokrotne małżeństwa.
10. Ujawniające się zjawiska globalizacji w życiu kulturowym Szwecji powodują, że Polki, których zamieszkuje tam około 20 tys., urzeczywistniają akulturację antycypującą, a więc dostosowują się do rzeczywistości tożsamościowej kraju osiedlenia oraz wyzwań ogólnocywilizacyjnych. W procesie tym charakterystyczne są dialog i wymiana oraz stymulowanie poszukiwania równowagi między wartościami polskiego dziedzictwa kulturowego a wyzwaniem dyktowanymi przez rzeczywistość cywilizacyjną Szwecji. Z punktu widzenia prawidłowości dziejowych proces ten wzbogaca każdą jednostkę, jest eku-
meną kulturową (dokonują się ciągłe interakcje kulturowe), w powszechnym oglądzie dostrzega się zaś wiele deformacji społecznych, uproszczeń, zubożeń, degradacji kulturowych. Mimo otwartości Polek na wyzwania nowoczesności, charakterystycznej dla obrazu życia społeczno-politycznego Szwecji, pozostają one silnie powiązane z dziedzictwem kulturowym kraju wychodźstwa, co wyraża się, między innymi, w ich kulturze politycznej (interesują się polityką), na przykład w ujawnianiu postaw i zachowań w relacjach władza–obywatel: podczas gdy Szwedzi darzą pełnym zaufaniem instytucje państwa i prawa, Polacy zachowują duży dystans, nieufność, przedkładając ideały wolności, samorządności.

Analiza procesów migracyjnych wskazuje na wzrost liczby małżeństw zawieranych między partnerami różnych narodowości. Fakt, że na terytorium Unii Europejskiej zatrudnionych jest kilkanaście milionów migrantów, setki tysięcy studentów, praktykantów i artystów spędza długi okres swojego życia w innym kraju, sprawia, iż pojęcie globalnej wioski przestaje być pojęciem z dziedziny mediów, a binacjonarne związki stają się naturalną konsekwencją przemieszczania się ludności.

Według szacunków Statistiska centralbyrån (SCB) z siedzibą w Örebro 14% wszystkich zawieranych w Szwecji małżeństw stanowią małżeństwa mieszane, co oznacza, że co siódme małżeństwo to związek zawierany pomiędzy partnerami różnych narodowości. W przypadku takich miast, jak Malmö, Göteborg czy Sztokholm ich odsetek sięga 22% ogółu małżeństw.

Osoby legitymujące się polskim pochodzeniem narodowym stanowią wysoki odsetek pośród osób tworzących mieszane związki małżeńskie. W latach dziewięćdziesiątych odbyło się w Szwecji 13 tys. ślubów polsko-szwedzkich. Według danych CSB w 2000 roku liczba takich małżeństw przekroczyła 2,5 tys. Istotny wydaje się procentowy udział partnerów z danego kraju w ogólnej liczbie migrantów danej narodowości, czyli to, jak wysoki odsetek migrantów z danego kraju stanowią osoby, które zawarły związek małżeński z obywatelem Szwecji. W zestawieniu takim Polacy, a zwłaszcza Polki, znaleźli się na piątym miejscu (za Duńczykami, Norwegami, Finami, obywatelami Bośni oraz byłej Jugosławii). Liczba Polaków/Polek decydujących się na ślub ze Szwedką/Szwedem stanowi 3% wszystkich żyjących w Szwecji osób z polskim obywatelstwem.

Mimo wielu ogniw sympatii i zrozumienia między Polakami i Szwedami uważa się znaczące różnice kulturowe; są one istotną barierą w funkcjonowaniu małżeństw polsko-szwedzkich. Wyrażają się nie tylko w sferze duchowej, ale także socjalno-bytowej, między innymi w rodzaju mieszkań czy korzystaniu ze środków transportu. Ważnym elementem determinującym rozumienie, poszanowanie i odmienność kulturową stron jest poziom wykształcenia.

Polskie czynniki oficjalne są zainteresowane zachowaniem przez obywateli zamieszkujących za granicą związków z ojczyzną; sprzyjają rozwiązaniom, w których nie muszą oni zrzekać się obywatelstwa polskiego w chwili przyjęcia nowego – kraju imigracji. Polki rezygnują często z polskiego paszportu, ale dzieci urodzone ze związków Polek ze Szwedami otrzymują podwójne obywatelstwo.

Różnice obserwuje się na przykład w sferze świąteczno-kulinarnej. Dla Polaków ważne jest tradycyjne spożywanie kolacji wigilijnej. Menu składa się zwykle z dwunastu potraw, nie podaje się wtedy mięsa, przygotowuje się dodatkowy talerz dla „niezapowiedzianego” gościa. Przestrzeganie zwyczaju ma duże znaczenie w polskich rodzinach. W Szwecji natomiast spożywa się obiad wigilijny; składa się on z kilku rodzajów marynowanych śledzi, pasztetu z wątróbki i wędzonej kiełbasy. Świętowanie Bożego Narodzenia to moment, w którym uwidacznia się wyraźny kontrast pomiędzy kulturami Polski i Szwecji. Podobnie w czasie innych świąt i obchodów ujawniają się istotne różnice w obu kulturach. Polacy nie obchodzą świąta raków ani nocy Walpurgi. Są przywiązani do tradycji, przykładowo: zachowują post w Wigilię Bożego Narodzenia oraz w Wielki Piątek przed Wielkanocą, jedzą pączki w tłusty czwartek, a w ostatni dzień karnawału – śledzie.

Polka, wyjeżdżając na stałe do Szwecji w celu założenia rodziny, staje przed koniecznością poznania nowego języka, kuchni, zwyczajów świątecznych i towarzyskich. W Szwecji istnieją ściśle kanony przyjmowania gości, podawania potraw i podziękowań za gościnę. Szwedzi niechętnie przyjmują obcych do swojej wspólnoty, dlatego nie jest łatwo poznać i przyswoić sobie ich kulturę.

Warunki klimatyczne, zbliżone do panujących w Polsce, powodują, że Polacy dobrze się adaptują i integrują w południowych regionach Szwecji, czyli w Blekinge i Skanii.

Na decyzję o zamieszkaniu w Szwecji wpływa jeszcze jedna okoliczność, mianowicie możliwość podtrzymywania kontaktów z Polską jako krajem wychodźstwa.

Od 1995 roku szwedzka polityka ekonomiczna jest powiązana z założeniami Unii Europejskiej. Kraj nie przystąpił do Europejskiej Wspólnoty Monetarnej. Jednym z najważniejszych zadań polskiej polityki gospodarczej – oprócz skrócenia dystansu rozwojowego do krajów wysoko rozwiniętych – jest przystosowanie procesów restrukturyzacyjnych, dostosowanie gospodarki do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej. Szwecja wspiera w tym zakresie Polskę. Z członkostwem Polski w Unii wiąże się możliwość swobodnego wyboru przez obywatela miejsca zamieszkania, pracy, edukacji, uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym, artystycznym czy naukowym.

W okresie powojennym kontakty Polski i Szwecji pomyślnie rozwijały się zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i gospodarczej, naukowej oraz kulturalnej. Charakterystyczny był odpływ Polaków do Szwecji w latach 1956–1968; emigracja ta wynosiła rocznie około 245 osób. W wyniku kampanii antysemitkiej oraz zamieszek politycznych w marcu 1968 roku wyemigrowało tam około 2500 osób pochodzenia żydowskiego. Byli to w znacznej części ludzie młodzi, wykształceni. Stali się oni w Szwecji znaczącym elementem polskiego środowiska artystycznego, kulturalnego i naukowego. W 1977 roku otwarto Konsulat Generalny w Gdańsku. W latach osiemdziesiątych społeczeństwo szwedzkie udzielało poparcia akcji wolnościowej prowadzonej przez Niezależny Samodzielny Związek Zawodowy „Solidarność”. Wprowadzenie w Polsce stanu wojennego było okolicznością przyznania obywatelom polskim znajdującym się na terenie Szwecji prawa ubiegania się o pozwolenie na stały pobyt. Z możliwości tej skorzystało około 3000 osób. Polacy byli wyróżniani przez instytucje Szwecji Nagrodą Nobla. W 1980 roku w dziedzinie literatury otrzymał ją Czesław Miłosz, w 1983 roku Pokojową Nagrodę Nobla dostał Lech Wałęsa, a w 1996 roku Literacką Nagrodą Nobla uhonorowano Wisławę Szymborską.

Historycznie w stosunkach między Polską a Szwecją panowały zarówno okresy przyjaźni, jak i niezgody. Wojny szwedzko-polskie w XVII–XVIII w. spowodowały ukształtowanie się negatywnych mitów i stereotypów, utrwalanych przez literaturę piękną, na czele z prozą Henryka Sienkiewicza, który ukazał najazd Szwedów na miejsce kultu religijnego Polaków, jakim jest Jasna Góra w Częstochowie. Na przestrzeni dziejów ujawniały się także liczne ogniwa wzajemnej pomocy i współdziałania między stronami; ważną wymowę polityczną miały powiązania dynastyczne, wyrażające się w zawieraniu związków małżeńskich między panującymi i ich rodzinami, udzielanie azylu politycznego, schronienia uchodźcom, związki i oddziaływanie w sferze życia kulturalnego, artystycznego, naukowego. W pamięci Polaków pozostaje pomoc Szwedów udzielona w obliczu zagrożenia egzystencjalnego w czasie II wojny światowej. Jednym z aktów szwedzkiej ofiarności było przywiezienie do Szwecji w marcu 1945 roku więzio-

nych w niemieckich obozach koncentracyjnych obywateli państw skandynawskich transportami Szwedzkiego Czerwonego Krzyża; wśród około 20 tys. osób było 7200 Polaków, głównie kobiet.

Polki zamieszkujące w Szwecji, mimo wysokiego stopnia adaptacji i integracji, zachowują wyraźną odrębność narodową, pozostają otwarte na przemiany cywilizacyjne w wymiarze materialno-bytowym, jak też w stosunkach społeczno-politycznych; akceptują rozwój tendencji uniwersalistycznych współczesnego świata, przy jednoczesnym zachowaniu odrębności wartości kultury polskiej, jako elementu współtworzącego uniwersalizm.

Obraz życia społecznego Polek w Szwecji egzemplifikuje nowy styl ładu rodzinnego, stosunek pracy oraz przemiany zachodzące w świadomości społecznej i politycznej. Najczęściej małżeńskie związki polsko-szwedzkie zawierane są przez młode kobiety, pochodzące głównie z małych miejscowości i wsi, mające wykształcenie średnie; Szwedzi są zwykle osobami starszymi, mieszkającymi w małych miejscowościach, często w północnej części kraju. W tych związkach pierwszym ogniwem nieporozumień jest sfera komunikacji językowej. Istotne bariery adaptacyjno-integracyjne wynikają jednak przede wszystkim z odmienności tożsamości kulturowej obu stron. Po przeprowadzeniu rozwodu Polki nie decydują się na powrót do kraju wychodźstwa, w Szwecji bowiem, z chwilą otrzymania prawa stałego pobytu, korzystają z systemu opieki społecznej.

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowo-kwestionariuszowych można sformułować spostrzeżenia uogólniające:

- Różnice kulturowe między Polakami a Szwedami są fundamentalną barierą w nowo zawartych polsko-szwedzkich małżeństwach mieszanych; bariera ta powoduje niemal powszechny rozpad w krótkim czasie tych związków małżeńskich.
- Mimo otwartości Szwedów na tworzenie się polsko-szwedzkich małżeństw mieszanych po ich zawarciu Szwedzi okazują się konserwatywni, pielęgnujący swą odrębność, zamkniętość zwyczajów, obyczajów. Wyraża się to, między innymi, w sferze językowej. Polki muszą komunikować się w języku szwedzkim.
- Im staranniejsze są wykształcone polskie kobiety, tym większa okazuje się trwałość ich związków małżeńskich ze Szwedami. Urzeczywistniają one proces amalgamacji kulturowej, polegający na mieszaniu elementów kulturowych różnych kultur, w tym tradycji i obrzędów, i na wytwarzaniu nowego systemu kulturowego. Dominacja kulturowa wynika albo z atrakcyjności dochodzącego do głosu sposobu życia, albo też z siły ekonomicznej; nierzadko ujawnia się tu również konflikt kulturowy, to jest niechęć do dyktowanych sposobów życia.

W modelu życia rodzin mieszanych widać silne stany ryzyka. Do głosu dochodzi ciągła niepewność, a tym samym syndrom nieufności, zastępowania zaufania osobistego instytucjonalnym. Charakterystycznym zjawiskiem staje się akceptacja dyskursu kryzysu, a więc podkreślanie negatywnych skutków zmian, głównie niezamierzonych i nieoczekiwanych, w różnych dziedzinach życia spo-

łeczności, zwraca się też uwagę na dyskurs postępu, to jest wskazuje się korzystne okoliczności i następstwa zmian społecznych, wychodzące naprzeciw poprawie, doskonaleniu życia społecznego.

Wśród polsko-szwedzkich małżeństw mieszanych mała jest liczba związków zawartych przez polskich mężczyzn ze Szwedkami, zdecydowaną większość stanowią związki zawierane przez polskie kobiety ze Szwedami. W 2000 roku zostało zawartych około 200 związków Szwedek z Polakami, 2216 związków między Szwedami a Polkami; ogólnie 87% małżeństw polsko-szwedzkich stanowią związki zawarte przez Szwedów z Polkami.

Przewaga kobiet w grupie cudzoziemców zawierających związki małżeńskie z obywatelami szwedzkimi nie jest zjawiskiem charakterystycznym dla wszystkich narodowości; jest ona widoczna zwłaszcza w wypadku społeczności państw Europy Środkowej i Wschodniej. Na skutek masowości zjawiska tworzy się w tych krajach międzynarodowe agencje matrymonialne. Udział kobiet w małżeństwach binacjonarnych jest w tak zwanych „krajach eksportu matrymonialnego” kilkakrotnie wyższy od udziału mężczyzn.

Jedną z głównych przyczyn zainteresowania kobietami-cudzoziemkami w Szwecji jest wysoki stopień wyemancypowania miejscowych kobiet i jednocześnie zapóźnienie cywilizacyjne w wielu krajach świata, stan odczuwalny również w Europie Środkowej i Wschodniej. Bezrobocie i brak perspektyw rozwojowych są często czynnikami decydującymi o wychodźstwie, a w tym o zawieraniu mieszanych pod względem etnicznym małżeństw.

Szczególną instytucją są w tym względzie agencje matrymonialne, których rynkową działalność kształtują prawa popytu i podaży. Zainteresowanym małżeństwem ze Szwedem kobietom przedstawiane są zwykle jedynie pozytywne strony życia w Szwecji. Zjawiska negatywne, takie jak problemy komunikacji społecznej (bariera związana z nieznaną języka szwedzkiego), konieczność przystosowania się do nowego, odmiennego środowiska psychospołecznego, pomijają się. Wśród pozytywnych cech Polek wymienia się ich oddanie i przywiązanie do rodziny.

Kobiety zawierające małżeństwa z partnerem szwedzkim na ogół nie ukończyły jeszcze trzydziestego roku życia, natomiast ich partnerzy najczęściej przekraczają pięćdziesiąty rok życia.

Przyczyną stałego wzrostu liczby Polek zainteresowanych poślubieniem Szwedów jest dążenie do podniesienia statusu materialnego, co zamierzają osiągnąć przez zawarcie ślubu z mężczyzną pochodzącym z kraju postrzeganego jako wyżej rozwinięty gospodarczo. Biorąc pod uwagę ponadtrzymilionową społeczność bezrobotnych w Polsce, znacznie niższe zarobki kobiet niż zarobki mężczyzn, brak perspektyw stabilizacji socjalno-bytowej, małżeństwo z obcokrajowcem wydaje się rozwiązaniem właściwym do zmiany modelu życia. Mąż Szwed w potocznym odbiorze jawi się w kategoriach awansu społecznego, dlatego wiele Polek kieruje się do biur pośrednictwa matrymonialnego. Legalne uzyskanie prawa po-

bytu w Szwecji, jak również w innych krajach Europy Zachodniej, nie jest proste, stąd pojawiło się zjawisko tak zwanego małżeństwa fikcyjnego. Wypracowano przepisy prawne zmierzające do przeciwdziałania temu zjawisku jako patologii społecznej. W 1997 roku Rada Unii Europejskiej wydała rozporządzenie o sposobach zwalczania małżeństw fikcyjnych. Ważnym mechanizmem przeciwdziałania zawieraniu małżeństw fikcyjnych jest przepis umożliwiający urzędnikom odmowę udzielenia ślubu w przypadku podejrzenia jego fikcyjności, jak również dający możliwość jego unieważnienia, gdy okaże się ono fikcyjne. Stałą praktyką jest przeprowadzanie z każdym z kandydatów na małżonka osobnych wywiadów. W ich trakcie urzędnicy zadają pytania dotyczące partnera oraz barier i możliwości zawieranego związku małżeńskiego. Pytania są szczegółowe, dotyczą, między innymi: numeru obuwia, rozmiaru garderoby, drogi do pracy czy nazwiska przełożonego w pracy zawodowej. Porównanie odpowiedzi udzielonych osobno przez mężczyznę i kobietę ułatwia w istotnym stopniu wyrażenie opinii o prawdziwości bądź fikcyjności zawieranego związku. Trudno jednak ustalić rzeczywistą skalę tego zjawiska.

System regulacji prawnych zarówno ogranicza zawieranie mieszanych małżeństw etnicznych, jak i przyczynia się do ich wzrostu. Legalny pobyt cudzoziemca w Szwecji wymaga przedstawienia wielu zaświadczeń i dokumentów, między innymi w celu uzyskania świadczeń socjalnych, a najprostszym sposobem ich otrzymania jest zawarcie związku małżeńskiego z obywatelem Szwecji.

Bibliografia

- Adamowski F., *Sytuacja rodziny u zarania III Rzeczypospolitej*. „Arka” 1994, nr 51(3).
- Bergman I., *Obrazy*. Przekł. T. Szczepański. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe 1993.
- Brown J., Sinclair M., *Szwecja. Praktyczny przewodnik*. Przekł. T. Bieroń, W. Chłopicki. Bielsko-Biała: „Pascal” 1993.
- Chodubski A., *Emigracja jako zjawisko polityczne*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Nauki Polityczne” 1992, nr 11.
- Chodubski A., *Elity polityczne współczesnej emigracji politycznej*. „Przegląd Polonijny” 1994, z. 1.
- Chodubski A., *Emigracja polska w Europie*. „Polityka Społeczna” 1996, nr 11/12.
- Chodubski A., *Kultura polityczna współczesnej emigracji polskiej (na przykładzie zbiorowości polonijnych w Niemczech, Szwecji, Włoszech)*. [W:] *Kultura polityczna w Polsce. Przeszość i teraźniejszość*. Pod red. M. Kosmana. Poznań: Wydaw. Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM 1996.
- Chodubski A., *O źródłach konfliktów współczesnej emigracji polskiej*. [W:] *Konflikty społeczne w procesie transformacji systemowej*. Red. nauk. K. Piątek. Toruń: UMK 1996.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych w Skandynawii, na tle przeobrażeń cywilizacyjnych świata*. [W:] *Polacy w Skandynawii*. Pod red. E. Olszew-

- skiego. Lublin: „Panta” 1997.
- Chodubski A., *O współczesnej Polonii świata*. „Athenaeum: Polska w świecie” 1997, nr 1.
- Chodubski A., *Mity i fakty w panoramie współczesnej diaspory polskiej*. [W:] *Kultura polityczna w Polsce. Mity i fakty*. Pod red. M. Kosmana. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa 1999.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje rozwoju oświaty polonijnej*. [W:] *Miscellanea oświaty polonijnej*. Pod red. J. Knopka. Instytut Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Bydgoszcz 2000.
- Chodubski A., *Kobiety w polskim życiu politycznym*. „Pimka” 2000, nr 1.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych w Europie*. [W:] *Polonia wobec integracji europejskiej*. Pod red. J. Knopka. Bydgoszcz: Wyd. AB 2001.
- Chodubski A., *Współczesne oblicze Polonii świata*. „Tygiel” 2001, nr 22/23.
- Chodubski A., *Bariery i możliwości cywilizacyjne współczesnej emigracji polskiej*. [W:] *Z dziejów polskiej prasy na obczyźnie (od września 1939 roku do współczesności)*. Pod red. M. Szczerbińskiego. Gorzów Wielkopolski: IKF 2002.
- Chodubski A., Olszewski E., *Stan badań nad zbiorowościami polonijnymi w Skandynawii*. Pod red. E. Olszewskiego. Lublin 1997.
- Comparative research on international migration and international migration policy*. Luxemburg 1998.
- Ćwirko-Godycka J. J., *Organizacje polonijne w Szwecji i ich działalność*. Jonstrop: „Wiktoriana” 1996.
- Danielson L., *Droga donikąd*. Przeł. S. Kaznowski. Kraków: WAM 1995.
- Dąbrowska-Caban Z., *Rodzina polska u progu XXI*. „Problemy Rodziny” 1999, nr 4.
- Dymarski F., Hoffman-Krystyanczyk Z., *Sztokholm i okolice. Polski przewodnik*. Poznań 1935.
- Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1925–1990*.
- Dzierżawski L., *Skandynawia: mały przewodnik turystyczny*. Warszawa: „Hals”, „Książka i Wiedza” 1991.
- Dziubińska-Michałowicz M., *Niektóre zagadnienia szwedzkiej polityki zdrowotnej i kierunki jej zmian w latach 90-tych*. „Zdrowie Publiczne” 1990, nr 12.
- Enterprise in Europe: fourth European Commission report*. Luxemburg: Office for official Publications of the European Communities 1996.
- European databanks: a guide to official statistics*. Luxemburg: Office for official publications of the European Communities 1992.
- Feasibility study for European migration observatory*. Luxemburg 1998.
- Forti M., *Szwecja*. Katowice: „Geo-Graf”, Narni-Terni: „Plurigraf” 1995.
- Gryz J., *Szwecja: informator*. Warszawa: Oddział Edukacji Obywatelskiej „Skoczek” 2000.
- Hammar T., *Sweden*. [W:] *European Immigration Policy*. Cambridge: Cambridge University Press 1985.
- Herbst S., *Z dziejów szwedzkiej emigracji w Polsce*. [W:] *Kultura i literatura dawnej Polski. Studia*. Warszawa: PWN 1968.
- Holzer J. Z., *Sytuacja demograficzna świata i Polski*. Warszawa 1994.
- Jonas S. S., *Podróż do Polski*. Przeł., wstępem i przypisami opatrzyła J. Hera. Warszawa: „Pax” 1985.
- Kołaczek B., *Praca i macierzyństwo – model szwedzki*. „Polityka Społeczna” 1993, nr 2.

- Konstytucja Szwecji. Akty konstytucyjne: Akt o formie rządu. Akt o Rikstagu. Akt o sukcesji. Akt o wolności druku. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 1991.
- Kotarski E., *Stereotyp Szweda w literaturze polskiej XVI i XVII wieku*. „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego” 1980, z. 31/32.
- Kraszewski J. I., *Pamiętniki*. Oprac. W. Danek. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1972.
- Kubitsky J., *Szwecja od środka*. Warszawa: PIW 1987.
- Later-Chodyłowa E., *Polonia w krajach skandynawskich*. [W:] *Polonia w Europie*. Pod red. B. Szydłowskiej-Cegłowej. Poznań: PAN 1992.
- Later-Chodyłowa E., *Uwagi na temat Polonii szwedzkiej*. „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego” 1984/85, z. 36/37.
- Litwa A., *A niedaleko szumiał Bałtyk*. Warszawa: Wydaw. Ministerstwa Obrony Narodowej 1988.
- Łapiński T., Poles S., Mankell J., *Wyprawa do Polski. Wspomnienia z czasów powstania styczniowego*. Wybór, przekł., przypisy i wstęp J. Hera. Warszawa: „Neriton” 1996.
- Matera R., *Droga Szwecji do Unii Europejskiej*. „Sprawy Międzynarodowe” 2000, nr 4.
- Migracje zagraniczne ludności w Polsce w latach 1988–1997. Główny Urząd Statystyczny w latach 1988–1997*. Warszawa 1999.
- Modrzewska K., *Czas przedostatni*. Lublin: „Izan” 1993.
- Moorthi-Kobyłańska L., *O moim życiu*. Leżajsk: „Poligraf” 2001, t. 1–3.
- My z Polski: 400 not biograficznych imigrantów polskich w Szwecji*. Oprac. T. Nowakowski. Stockholm: Polonica 1997.
- Patek W., *Polacy w Szwecji w latach II wojny światowej*. [W:] *Polacy w Szwecji po II wojnie światowej*. Materiały sympozjum. Sztokholm 1992.
- Ratuś B., *Problematyka rodziny w dokumentach ONZ i Rady Europy (1945–1993)*. „Problemy Rodziny” 1996, nr 6.
- Rocznik Demograficzny (1977–1999). Warszawa 2000.
- Statistiska centralbyrån. Facts and figurer*. Sztokholm 1998.
- Stefaniuk P., *Szwecja: kompromis – konsensus*. „Studia Nauk Politycznych” 1984, nr 4.
- Szwecja. Kraj i ludzie. Informacje dla imigrantów*. Väramo: Państwowy Urząd Imigracyjny 1989.
- Tassinopolus A., *Mobility and migration of labour in the European Union and their specific implications for young people*. Luxemburg 1998.
- The demographic situation in the European Union*. Luxemburg 1995.
- Uggla A. N., *Polacy w Szwecji. Zarys historyczny*. „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Gdański Studia Scandinavica” 1991, t. 13.
- Walat T., *Mama tatą. Skandynawski spór: na co pozwolić małżonkom tej samej płci*. „Polityka” 2001, nr 33.
- Współczesne rodziny polskie: ich stan i kierunki przemian*. „Problemy Rodziny” 2001, nr 1.

Summary

The role and status of Polish women in family and social life in Sweden

The article discusses the role and status of Polish women in family and social life in Sweden. The reason why so many Polish women are interested in marrying Swedish men is their ambition to increase their social position by marriage with a man from a country perceived as more economically developed. Bearing in mind the economic situation of many Polish women, a Swedish husband is often perceived as a token of social success, so some Polish women seek them through marriage agencies. The scale of the phenomenon as well as limited possibilities for a residence permit in Sweden and in other West European countries result in so-called “fake marriages”. The Polish women’s lives in their family and social relations in Sweden largely depend on migration processes, connected both with the home country heritage, but also adaptation, integration and fulfilment of aspirations in their immigrant country. Although some Polish, mostly well-educated women are capable of successful integration, the author discusses barriers they encounter in Sweden, including language, religious and cultural factors.